

STUDII LA DISTANȚĂ – O NOUĂ PERSPECTIVĂ A ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vitalie CAZACU, doctor în economie, IRIM

Aurelia CAZACU, magistru în economie

Recenzent:

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat în economie, profesor universitar

Après quelques années d'euphorie, durant lesquelles on a annoncé l'ère de l'enseignement «tout virtuel», où l'individu allait «s'autoformer» en toute liberté, grâce à internet et à ses formidables possibilités d'accès au savoir et à l'information, le temps du réalisme pragmatique est arrivé.

O dată cu dezvoltarea noilor tehnologii folosirea calculatorului permite mari avantaje în toate domeniile de activitate neexcluzând și învățământul. Pentru unele țări dezvoltate ca SUA, Canada, Japonia nu este o noutate studiul la distanță. Folosind internetul, computerul, mii de oameni capătă studii. Pentru Republica Moldova aceasta este o noutate, care trebuie implementată în practică, în caz contrar riscăm să rămânem în urmă de progres. Noile medii de învățare disponibile în programele de educație la distanță diferă foarte mult de cele tradiționale. De aceea, integrarea tot mai amplă a noilor tehnologii informatice și de comunicare în procesul de învățământ, necesită o reconsiderare profundă a didacticii contemporane, întrucât noile medii de învățare disponibile prin aceste noi tehnologii diferă fundamental de predarea și învățarea în tradiționala sală de clasă. Această reconsiderare trebuie să pornească în primul rând de la analiza specificului acestor noi tehnologii și a funcțiilor multiple pe care le pot ele îndeplini: funcții de comunicare, demonstrație, soluționare de probleme, de aprofundare, simulare, evaluare, și chiar de sensibilizare și creștere a motivației. În caz contrar, aceste programe riscă să aibă un efect mult mai mic decât cel scontat. Utilizarea în învățământ a acestor noi tehnologii, determină schimbări radicale la nivelul fiecărei componente a procesului didactic, atât a predării, cât și a învățării. Deși se reproșează noilor medii de învățare, lipsa unei relații pedagogice autentice, și un nivel scăzut de interacțiune, ele permit de fapt, o comunicare pedagogică ce nu se mai reduce doar la cea vorbită și scrisă, ci care va include în măsură crescândă întregul registru de mijloace specifice dinamicii comunicării umane contemporane de tip multimedia. Iar pe măsură ce aceste medii sunt folosite în activitatea de instruire permanentă, funcțiile autodidacției sunt sporite, facilitând efortul de auto-instruire și auto-educare a fiecărui individ, estimându-se că prin integrarea rațională a noilor tehnologii informatice, în procesul de învățământ se va realiza o bună parte din cerințele unui învățământ intensiv și o creștere a randamentului învățării. În funcție de natura interacțiunii, care se poate realiza în timp real sau la o depărtare în timp (prin e-mail), se disting sisteme sincrone de furnizare a instrucției și respectiv sisteme asincrone de furnizare. Iar în funcție de termenii ei, interacțiunea se poate stabili între student și profesor, student și conținut și între studenți, cazuri în care accentul cade fie pe rolul de facilitator și

îndrumător al profesorului, fie pe capacitatea și activismul studentului în învățare. Învățarea cu materiale pe suport informatic se individualizează de modalitățile tradiționale de învățare și printr-o serie de avantaje și dezavantaje pe care le prezintă această tehnologie:

- flexibilitatea crescută a materialelor și posibilitatea de aducere permanentă la zi și cu costuri minime;
- integrarea unei varietăți de medii de învățare;
- accesul la o multitudine de alte resurse disponibile prin world, wide, web;
- avantaje care fac posibilă o motivare crescută și o angajare mult mai activă a studentului în învățare.

Familiarizarea permanentă cu noile facilități pe care tehnologia le aduce și costurile ridicate ale implementării ei, pot constitui piedici importante pentru studiu la distanță. Un curs de educație la distanță trebuie să vină în întâmpinarea și a altor probleme specifice cu care se confruntă studentul la distanță, cum ar fi:

- starea de izolare a studentului (care nu permite menținerea unui nivel corespunzător al motivației pe termen lung);
- dificultăți de organizare a studiului și de rezervare a timpului necesar pentru acesta;
- găsirea echilibrului;
- lipsa motivației;
- lipsa resurselor de învățare cu care este obișnuit studentul;
- dificultatea în dezvoltarea unor deprinderi speciale.

Performanțele propriu-zise ale celor ce învață cu astfel de mijloace vor fi dependente de modul în care va fi văzută, înțeleasă și utilizată tehnologia, fie ca un simplu sistem de informare, fie ca un sistem de management al învățării. Pentru a beneficia pe deplin de materialul pus la dispoziție cu aceste tehnologii informatice, studenții au nevoie și de un context, și de un mediu pedagogic (de îndrumări, sfaturi, note explicative ș.a.). Astfel, pentru organizarea unui mediu eficient de învățare la distanță, pe lângă oferta propriu-zisă de materiale de curs, trebuie implicați și îndrumători, și facilitatori care sunt la fel de importanți ca și restul mijloacelor. Există apoi între lecția tradițională și cursul on-line diferențe esențiale care țin de mediul specific de învățare. Materialul existent în cursurile tradiționale, pentru a fi transpus într-un curs on-line, trebuie să suporte anumite adaptări în legătură cu structura generală, concepția și limbajul lui, astfel încât să capete anumite forme specifice, și trăsături stilistice. Întrucât materialele și cărțile de referință sunt adesea realizate pentru a susține predarea de tip față în față, ele pot fi completate de informația oferită de profesorul din sala de clasă tradițională. În situația de învățare la distanță, lipsa relației directe între student și profesor se constituie ca o constrângere, întrucât studentul lucrează individual. În acest caz, materialul de învățare trebuie să fie construit pe o structură modulară, în al doilea rând, el trebuie să fie complet, adică să cuprindă toate informațiile necesare învățării: de la conținut, explicații, aplicații, până la exerciții de autoevaluare, elemente care să ajute învățarea, note explicative, glosar de termeni etc. Prin urmare, spre deosebire de tradiționala predare în sala de clasă, educația la distanță necesită mult mai mult timp de pregătire.

Învățarea la distanță se individualizează și ea în raport cu cea tradițională, permițând prin integrarea diferitelor resurse multimedia o implicare mai mare a studentului în învățare, și un control crescut al acesteia. Noile tehnologii informatice oferă numeroase oportunități pentru învățarea studentului, dar o valoare deosebită o are conceptul de învățare cooperantă. Acest concept, deși s-a afirmat în anumite teorii ale învățării, își găsește desăvârșirea în instrucția la distanță (prin medii precum *www*-ul, buletine electronice).

Acesta presupune un proces de învățare care accentuează eforturile de grup sau cooperante între facultate și studenți, facilitând interacțiunea și participarea activă. Cunoașterea este văzută în acest caz drept o construcție socială și prin urmare, întregul proces educațional e construit pe baza interacțiunii, evaluării și cooperării de grup. Toate aceste particularități ale mediului de învățare la distanță, conturează o nouă viziune asupra învățării, diferită de cea în care profesorul furnizează informații și studentul asimilează, și anume Orientarea pe Problemă în învățare. Aceasta presupune în esență, că studenții începând studiile încearcă să rezolve problemele, folosindu-se de propriile lor cunoștințe, devenind astfel conștienți de nevoile lor de informare și de situațiile și modurile concrete în care pot folosi cunoștințele teoretice. Această perspectivă asupra învățării presupune o compensare a unor aspecte deficitare în modul tradițional de organizare a instrucției printr-o structurare în profunzime a interacțiunii studenților cu mediul de învățare, și instrumentarea acestora cu strategii adecvate pentru rezolvarea cooperantă a problemelor, cât și prin organizarea învățării pornind de la o problemă autentică pentru a determina înțelegerea cunoștințelor teoretice care trebuie achiziționate, cât și pentru aplicațiile ei posibile, astfel încât studenții să poată alege informații relevante pentru sarcinile atribuite. Dezvoltarea mediilor de învățare din perspectivă constructivistă, trebuie orientată de cele patru principii formulate de Mandl și Reinmann Rotlmeier:

- să aibă ca puncte de plecare probleme și soluții autentice relevante;
- să se refere la contexte multiple (un potențial deosebit reprezentându-l *www*-ul, care poate fi văzut din perspectivă etnometodologică drept materializarea intertextualității), dar să structureze învățarea în jurul conceptelor primare;
- să includă perspective multiple ale obiectului învățării;
- să fie încadrat într-un context social, la care se mai adaugă și căutarea și valorificarea punctelor de vedere ale studenților;
- adaptarea curriculum-ului pentru a răspunde presupuzițiilor studenților;
- evaluarea învățării studenților în contextul predării.

De unde rezultă, că instructorul la distanță de orientare autentic constructivistă, încurajează și acceptă autonomia și inițiativa studentului; folosește date brute și surse primare, alături de materiale manipulative, interactive și fizice; utilizează în formularea sarcinilor o terminologie cognitivă precum: clasificări, analize, predicții, creații; își schimbă strategiile instrucționale și conținuturile prezentate în funcție de răspunsurile studenților; chestionează studenții asupra părerii lor asupra unui concept înainte de a-și prezenta propria poziție; încurajează dialogul și întreține curiozitatea naturală a studenților. În concluzie, tehnologiile avansate au potențialul de a valorifica mai mult didactica actuală, dar și de a conduce la o reconsiderare majoră a acesteia. Acestea

implică în același timp o schimbare a rolului profesorului de la cel de expert la cel de facilitator sau de îndrumător, cât și a structurii sistemului de învățământ.

Tehnologia instrucțională determină în ceea ce privește evaluarea, includerea acesteia în însuși procesul instrucțional, asigurând studenților un feedback permanent care să le orienteze învățarea, să le corecteze sarcinile, și să le structureze experiențele de învățare în jurul nevoilor lor individuale. Cu ajutorul noilor tehnologii, rezultatele evaluării pot fi urmărite de un instructor specializat sau pot fi înregistrate în fișe individuale care să arate evoluția studenților.

Chiar de la începutul dezvoltării diferitelor interfețe utilizator pe Internet, acestea au fost utilizate în scopuri educative, ajungând ca astăzi să fie prezente în foarte multe instituții de acest gen de toate nivelurile. Iar în viitorul cel mai apropiat se prognozează ca în Republica Moldova toate școlile să fie conectate în rețea. Performanțele propriu-zise ale celor ce învață cu astfel de mijloace vor fi dependente însă de modul în care va fi văzută și utilizată tehnologia (de exemplu: www), fie ca un simplu sistem de informare, fie ca un sistem de învățare. „Organizația comunicațională” înseamnă nu numai factori și aspecte tehnice, ci în special aspecte ce țin de factorul uman și de discurs. Apoi, la o analiză a fluxului de informații prin hipertext ca proces de scriere și de citire în „Distance education on the www”, se lansează ipoteza că pentru a fi eficiente, comunicațiile electronice au nevoie urgentă de un cod de metacomunicare pentru a ajuta atât procesul de scriere, cât și pe cel de citire. În ultimă instanță, precauțiile în legătură cu utilizarea tehnologiei țin de limitele înseși ale tehnologiei. Semnificativ este îndemnul lui Bates „trebuie să definim cu foarte mare atenție acele arii în care nu trebuie să folosim tehnologia chiar dacă ne-ar sta la dispoziție, ținând cont de diferențele calitative dintre interacțiunea socială directă și mediată.”

Cu toate că noile tehnologii informatice și de comunicare reprezintă instrumente eficiente pentru o difuzare extensivă de cursuri și materiale pedagogice, nenumăratele și atractivele facilități pe care acestea le oferă pot conduce însă la un entuziasm exagerat în ceea ce privește folosirea lor în educație. S-ar putea repeta în acest sens ceea ce s-a petrecut la apariția televiziunii și radioului când mulți făceau previziuni foarte optimiste referitor la integrarea acestora în procesul de predare și învățare. Totuși, asemenea casetelor audio și video care puteau fi trimise oriunde în lume și www poate furniza manuale la scară de masă. De aceea, nu trebuie uitate avantajele reale ale tehnologiilor informatice.

Ca orice domeniu nou de activitate, mai ales când este vorba de lucru cu oameni, pentru a găsi cât mai curând căile cele mai avantajoase de parcurs în raport cu scopurile urmărite, este nevoie de o fundamentare teoretică. Cercetările în domeniul educației la distanță vizează eficacitatea tehnologiei, achizițiile celor ce învață, designul cursului, strategii de predare, raportul cost-beneficiu, politica ș.a. Din cercetările întreprinse, cele mai multe se centrează pe eficacitatea mijloacelor, de pildă succesul unui curs dat (măsurat în termeni de satisfacția studentului) folosind una sau mai multe mijloace de comunicare. Deși acest tip de cercetare poate fi folositor în luarea de decizii în selectarea mijloacelor într-un program de educație la distanță particular, totuși acesta nu contribuie prea mult la înțelegerea generală a educației la distanță. De fapt, cele mai multe studii comparative asupra mijloacelor folosite conduc

la concluzia că nu sunt „diferențe semnificative”. În schimb se simte nevoia unor studii de cercetare, care să examineze variabilele care influențează rezultatele educației la distanță.

Educația la distanță a profitat întotdeauna de dezvoltarea comunicațiilor. În trecut serviciul poștal a permis o mare creștere a cursurilor prin corespondență. Astăzi tehnologiile comunicaționale joacă același rol în dările dezvoltate, dezvoltările tehnologice existente sau în curs de dezvoltare permițând crearea unor stații de lucru utile și prietenoase chiar și în locuințele particulare. Iar previziunile sunt și mai optimiste în sensul că experții consideră că aceste dezvoltări vor fi disponibile pe scară de masă în următorii ani. Sunt evidente în acest sens „implicațiile pentru educație și pregătire care sunt imense, învățarea poate fi independentă de timp și loc și disponibilă pe toată perioada vieții omului.” Contextul de învățare va fi bogat din punct de vedere tehnologic, iar cei ce învață vor avea pe lângă aceasta și acces la o gamă largă de resurse de educație, ce descriu situația numită de sociologul A. Moles „bogăție comunicațională”. Importanța „relației de comunicare” în contextul învățării la distanță a fost accentuată de Moore care identifică într-un sistem de învățare trei subsisteme: cel ce învață, profesorul și metoda de comunicare. Acesta a propus o „teorie a educației la distanță care definește distanța mai degrabă în termeni de adecvare a programelor educative la cel ce învață, decât în termeni de separare fizică între student și instructor”. Comunicarea devine astfel punctul central al sistemelor de educație la distanță.

Dezvoltarea noilor tehnologii informatice și de comunicare determină din partea celor însărcinați cu oferta mai mult sau mai puțin instituționalizată a educației, un interes crescut pentru utilizarea acestora în procesul instructiv-educativ. Modul de predare a unei discipline, depinde în mare măsură de natura cunoștințelor pe care aceasta le vehiculează, care pot fi literare, științifice, tehnice etc. Deși, în principiu metodele de predare eficiente în noul domeniu al educației la distanță, nu diferă prin esența lor de cele tradiționale, ele trebuie revizuite din perspectiva reformei sistemului de învățământ care vizează trecerea de la finalitatea de formare a forței de muncă pentru industria producției de masă, la o finalitate adaptată noii societăți informaționale în care accentul în pregătire se pune în primul rând pe dobândirea de capacități de a lua decizii pe cont propriu, de a lucra în echipă cu alții și de a trece printr-o mare varietate de informații, selectând doar ce este util. Ca și în cazul celor tradiționale, elaborarea metodelor și strategiilor de predare din cadrul programelor de educație la distanță trebuie să aibă o fundamentare teoretică, prin valorificarea legilor învățării, ale memoriei, ale teoriilor învățării etc. Specificul acestei întemeieri în cazul programelor de educație la distanță, decurge din natura relației profesor-student care este mediată de o tehnologie ce prezintă atât avantaje cât și limite. Analizând diferitele teorii ale învățării, reiese faptul ca unele aspecte pot fi favorizate prin intermediul noilor tehnologii, în timp ce altele mai puțin.

Constructivismul vede învățarea ca o construcție a unei imagini asupra lumii prin reflecția asupra propriei experiențe, ca o căutare a semnificației lucrurilor pentru propria persoană. Din această perspectivă, mediul de învățare trebuie să ofere suficiente idei, astfel încât studentul să poată să se angajeze activ în procesul de construire a semnificațiilor. WWW-ul sau aplicațiile multimedia interactive pe

CD-ROM se dovedesc mult mai flexibile în acest sens, prin faptul că lasă la latitudinea studentului alegerea unui traseu propriu de învățare care să aibă relevanță pentru el. Întrucât, găsirea semnificației necesită înțelegerea atât a întregului cât și a părților, iar părțile trebuie înțelese în contextul întregului, un mediu de învățare la distanță trebuie să se centreze pe conceptele fundamentale și nu pe fapte izolate. Altă

implicație importantă este faptul că se trece accentul de pe conținut pe activitățile studentului care are ca unic scop construirea propriilor semnificații și nu memorarea răspunsului corect și asimilarea semnificației pe care altul o dă lucrurilor, ajungându-se astfel la o abordare interdisciplinară a informațiilor de către student, care trebuie deci, facilitată printr-o construcție modulară a materialelor și mediului de învățare. Prin gradul crescut de flexibilitate pe care îl permit, tehnologiile informatice răspund exigenței impuse de constructivism de a promova un curriculum personalizat la cunoașterea anterioară a studentului, oferind în același timp posibilități nelimitate de situații problematice spre rezolvare studentului. În lipsa unei interacțiuni în timp real care nu este disponibilă decât în forma cursurilor on-line și a conferințelor în rețea, este mai dificil ca profesorul, care are conform acestei teorii un rol nu de transmitere a cunoștințelor, ci mai mult de îndrumător și facilitator, să facă prompt conexiuni între fapte și să determine noi semnificații în mintea studentului, să-și adapteze strategiile de predare la răspunsurile studentului și să încurajeze pe studenți să analizeze, să interpreteze și să precizie informații. Acest fapt este totuși compensat prin posibilitatea organizării de BBS-uri (buletine electronice) în care studenții se pot înscrie și dezvolta un dialog extensiv între ei. În ceea ce privește evaluarea, constructivismul pledează pentru eliminarea notării și a testelor standardizate, evaluarea devenind o parte integrantă a procesului de învățare, astfel încât cel ce învață să capete un rol mai mare în aprecierea propriului progres.

Behaviorismul, dincolo de anumite limite, ca teorie care se centrează exclusiv pe comportamentele observabile obiectiv, neluând în seamă activitățile mentale, deși le presupune, nu trebuie trecut cu vederea în abordarea noilor medii de învățare. Relevantă este ideea de condiționare operantă (skinneriană) care sugerează întărirea anumitor răspunsuri dezirabile la anumiți stimuli. Această idee a stat de altfel, la baza dezvoltării programelor de instruire programată. Din această perspectivă, pentru a susține o perioadă cât mai îndelungată motivația și activismul studentului, fiecare pas făcut de student în învățare trebuie presărat cu recompense în caz de reușită și cu atenționări în caz de greșeli repetate.

Teoria dezvoltării stadiale a structurilor cognitive elaborată de Piaget implică ideea că orice program de educație la distanță trebuie să fie proiectat pentru caracteristicile proprii ale unei categorii de vârstă, care diferă fundamental de la un stadiu la altul. Astfel, profesorul la distanță trebuie să elaboreze materiale de învățare cu un conținut adecvat din punct de vedere al nivelului dezvoltării celui ce învață, care să îi accelereze procesul maturizării intelectuale. În același timp, profesorul trebuie să accentueze rolul critic pe care experiența și interacțiunea cu mediul înconjurător îl joacă în învățare. Această teorie determină și necesitatea identificării caracteristicilor populației, țintă pentru orice program de educație la distanță.

Teoria stilurilor de învățare prin accentul pe care îl pune pe faptul că indivizii percep și prelucrează informația în feluri foarte diferite, conduce la ideea că insuccesul anumitor studenți în cursurile la distanță se poate datora și modalității de prezentare și de formulare a sarcinilor neadecvate stilului lor propriu de învățare, decurgând de aici necesitatea elaborării unui set de cursuri la distanță cât mai diversificat. Datoria profesorului fiind pe lângă capacitățile tradiționale de analiză, raționare și rezolvare secvențială a problemelor, aceea de a pune accent și pe intuiție, sentimente și imaginație. Înțelegând particularitățile fiecărui stil de învățare, perceptiv concret care primește informația prin experiență directă făcând, acționând, sesizând și simțind; perceptiv abstract care preia informația prin analize, observații și gândire; procesare activă care extrage sensul unei experiențe prin utilizarea imediată a noilor informații; și procesare reflectivă care extrage sensul dintr-o experiență gândindu-se și reflectând asupra ei, profesorul trebuie să-și proiecteze metodele de instrucție în legătură cu toate cele patru stiluri de învățare folosind diferite combinații de experiență, reflecție, conceptualizare, și experimentare sau în caz că este posibilă identificarea prealabilă a stilurilor fiecărui student prin anumite teste, ar putea construi programe diferențiate de învățare pentru fiecare stil.

Teoria controlului afirmă faptul că nici un comportament nu este cauzat de un stimul din afară, ci că este determinat de ceea ce o persoană dorește cel mai mult la un anumit moment dat: supraviețuirea, iubirea, puterea, libertatea sau orice altă nevoie umană fundamentală. W. Glasser susținătorul acestei teorii, afirmă că lipsa de motivație pentru studiu a studenților de astăzi e cauzată de faptul că programa de studiu nu este relevantă pentru nevoile lor fundamentale. De aceea, dacă softurile educaționale și cursurile oferite la distanță nu se vor dovedi atractive pentru studenți, există riscul ca ele să nu aibă efectul scontat. Cursurile on-line și conferințele pe calculator, trebuie să valorifice în primul rând tehnicile de învățare activă și cooperantă, pentru a spori puterea celui ce învață, iar sarcinile atribuite, trebuie să dovedească că vin în întâmpinarea nevoilor de satisfacție personală a studenților.

Teoria învățării depline a lui B. Bloom statuează ideea că toți cei vizați pot învăța dacă li se asigură condiții adecvate în clasă, învățarea deplină presupunând în principal o abordare a instrucției bazată pe activitatea de grup și ghidată de profesor, în care studenții învață cooperând între ei. Aceasta capătă noi valențe în cadrul mediilor de învățare reprezentate de BBS-uri, conferințe în rețea. Procesul instructiv implică parcurgerea secvențială a unor mici unități organizate cărora le corespund anumite obiective de învățare bine definite, ce permit o evaluare continuă (formativă).

Învățarea cooperantă este permisă cum am mai spus, în mai toate instrumentele de lucru în rețelele de calculatoare. În funcție de natura interacțiunii care poate fi realizată în timp real (conferințe în rețea, cursuri on-line) sau la o anumită depărtare în timp (e-mail), este permis un schimb mai prompt, dar mai puțin elaborat de informații sau un schimb mai întârziat, dar mai bine întemeiat.

Instrucția modulară (tematică) presupune organizarea conținutului în jurul unor macro „teme” și se întemeiază pe ideea că oamenii achiziționează cele mai eficace cunoștințe atunci când ei învață în contextul unui „întreg” coerent și când corelează ceea ce învață cu lumea reală. Cel mai ușor se poate organiza o astfel de instrucție prin intermediul hipertextului, (www-ului) și al CD-ROM-urilor multimedia interactive.

Metacogniția (antrenarea cognitivă) pornește de la ideea că dacă studentul este conștient de propriile procese de gândire, îi crește independența în învățare. Astfel, softurile educaționale și cursurile la distanță trebuie să asigure în permanență un feedback studentului pentru a-l face să conștientizeze continuu reușitele și insuccesele sale în procesul învățării, contribuind în acest sens la construirea unor capacități flexibile și solide de rezolvare a problemelor, cât și la încurajarea siguranței de sine și a mândriei. În concluzie, tehnologiile informatice și de comunicare avansate aplicabile în educație au potențialul de a valorifica mai mult teoriile tradiționale ale învățării și ale predării, dar și de a conduce la o dezvoltare în continuare a acestora. Acestea implică în același timp o schimbare a rolului profesorului de la cel de expert la cel de facilitator sau de îndrumător, cât și a structurii sistemului de învățământ. Tehnologia instrucțională determină în ceea ce privește evaluarea, includerea acesteia în însuși procesul instrucțional, asigurând studenților un feedback permanent care să le orienteze învățarea, să le corecteze sarcinile și să le structureze experiențele de învățare în jurul nevoilor lor individuale. Cu ajutorul noilor tehnologii, rezultatele evaluării pot fi urmărite de un instructor specializat sau pot fi înregistrate în fișe individuale care să arate evoluția studenților pe parcursul studiilor.

Practica predării la distanță, deși nu are foarte multă experiență, a scos totuși în evidență anumite particularități ale ei. Astfel, spre deosebire de tradiționala predare în sala de clasă, educația la distanță necesită prin excelență, mult mai mult timp de pregătire, profesorii trebuie să acorde mult mai multă atenție motivației și sentimentelor studentului.

Bibliografie

1. Anne Delaby Creer un cours en ligne. Editions d'Organisation, Paris, 2005.
2. www.algora.org.
3. www.elearning.fr.
4. www.adobe.fr.

Prezentat la 13. 12. 2007